

01

a

llegim

46-47

- Periscopi dona a conèixer els esplèndids contes de Petruixévskaja
- El dietari de rodatge d'Història de la meva mort'

48-49

- Hilary Mantel deixa de ser inèdita en català
- Marc Andreu publica un impressionant assaig sobre el moviment veïnal

“E l formiguer de la plaça de Catalunya en diumenge, l'espessor de testes, aparentment immòbils, que omplia les Rambles a totes hores, però que ell reparava, sobretot, quan baixava de Gràcia en tramvia, eren espectacles que l'imposaven d'una manera estranya i li costava d'acostumar-s'hi com li costava d'acostumar-se també a no donar el bon dia o la bona nit als passants que es creuaven amb ell o als dependents que eixien al llinard de les botigues”. *Un film (3.000 metres)*, de Víctor Català, que acaba de tornar a les llibreries per gentilesa de Club Editor, hauria d'enriquir la visió que actualment es té de l'escriptora empordanesa –lligada, sobretot, a l'esparverant *Solitud* i als sangonosos *Drames rurals*– i hauria de fer que aquesta novel·la ocupés, gairebé un segle després de la seva publicació, un lloc d'honor en la producció literària de l'escriptora.

És la novel·la més urbana de Català, que descriu la Barcelona de la segona dècada del segle XX amb fúria lluminosa i una prosa que llampueja amb molt d'encert al servei d'una història encara magnètica, la de Ramon Nonat Ventura, que una nit de tramuntana irromp a casa de Maria Gallinaire i el seu marit, Jepet, per demanar-los on podria trobar els seus pares. Nonat, fill bord abandonat en un hospici a prop de Girona, recorda als desconeguts com es va convertir en aprenent de serraller. “Després de tres anys de batre ferro”, el jove esdevingué un fadrí ben lluit: “en hores vagatives” es forjava “d'agulles de fer mitja i escapims de llautó, anells i cadenetes de rellotge que, bo i sense rellotge al capdavant, s'entravessava de butxaca a butxaca d'armilla, pel goig de veure's l'encisadora lluir”. El

Reivindicació dels baixos fons

Club Editor recupera la impressionant i elèctrica novel·la ‘Un film (3.000 metres)’, de Víctor Català, ambientada a la Barcelona canallesca de la segona dècada del segle XX

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

UN FILM
(3.000
METRES)
VÍCTOR CATALÀ
CLUB EDITOR
416 PÀG. / 22,90 €

fantasma de l'ascendència capficava fins a tal punt en Nonat Ventura que es presenta a la llar de la parella, perquè ha esbrinat que Maria Gallinaire el va recollir del carrer sent un nadó, el va fer batejar i el va portar a l'hospici. El protagonista d'*Un film (3.000 metres)* intueix que la dona sap alguna cosa de la seva mare, però no aconsegueix donar-li prou confiança perquè li expliqui cap detall. Enfurismat, en Nonat fuig de la casa i, havent tornat a Girona, es convenç que l'hora del canvi ha arribat i aprofitant que en Peroi, “un cert company de la Sociedad de Cerajeros”, s'ha decidit a instal·lar-se a Barcelona –a casa d'una tia seva– apunta a provar-hi sort. És a la capital catalana que en comptes d'obrir-se camí en la serralleria acabaria convertit en el lladre més famós de la ciutat, conegut amb el sobrenom del Senyoret.

Narrar la “selva verge de la vida”

L'autora ja explicava les seves intencions a la invitació a la lectura del llibre, datada el 2 de juliol del

1919: “La poca o molta solvència literària que tu m'hagis amablement concedit per obres anteriors queda desada en aquesta ocasió: no et fa fermança de res. El novel·lista cedeix accidentalment sos estres al filmaire, per al qual no resen certa mena d'obligacions ni puritanismes. Com la pinta del rústec que obre senzillament una clenxa en la forra d'una cabellera embullada, sense més pretensions que fer-la drete i seguida com una carretera, així la ploma del novel·lista ha tractat, avui, d'obrir una clenxa llisa i ben vistent a través els espessaments de selva verge –sempre de selva verge!– de la vida”.

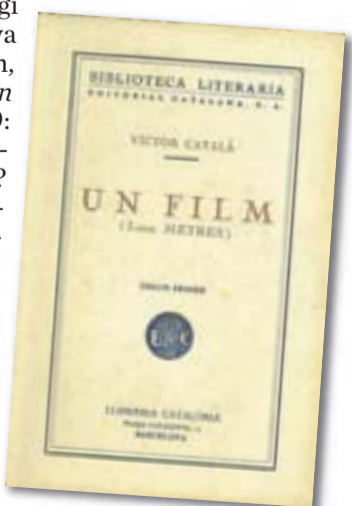
Quan va començar a publicar la novel·la per entregues a la *Revista Catalana* l'any 1918 feia deu anys que no apareixia cap llibre firmat per Víctor Català. L'autora que hi havia rere el pseudònim, Caterina Albert i Paradís, tenia llavors 49 anys i s'havia convertit en un dels símbols del Modernisme literari en llengua catalana gràcies a quatre llibres d'impacte, publicats en un lapse de temps molt curt:

02

Dramas rurals (1902), *Omrívioles* (1904), *Solitud* (1905) i *Caires vius* (1907). Onze anys després de l'últim llibre de narracions, Albert va tornar a la ficció. L'editora Maria Bohigas recorda com es va rebre la novel·la, publicada per Editorial Catalana el 1926: "Era el temps de la Mancomunitat, el credo estètic del Noucentisme havia ascendit a ideologia de govern i Caterina Albert trepitjava, saltava i passava totes les ratlles traçades per aquell modern Sant Ofici. [...] La crítica va ser demolidora: «Malgrat els seus tres volums, el seu argument podria reduir-se a un conte melodramàtic i arbitrari. [...] *Un film*, més que una novel·la, és un conglomerat de novel·les que es fan malbé les unes a les altres. [...] Les faltes gramaticals s'hi amunteguen. Els castellanismes involuntaris alternen amb els castellanismes voluntaris»".

La nova edició, revisada i corregida per Blanca Llum Vidal, reproduceix el text editat per Tomàs Tebé a Editorial Selecta el 1972, en el volum d'obres completes de l'autora, que havia mort el 1966, a l'edat de 96 anys. En aquell volum hi ha una entrevista amb Tomàs Garcés que va ser publicada a *La Revista*, on l'escriptora feia un elogi de la llibertat creativa que els lectors trobaran, encara ben viva, a *Un film* (3.000 metres): "¿És que pot tenir límits, l'obra de l'artista? No crec que unes normes morals puguin frenar-la. [...] No reconec altra norma que la del bon gust, ni altra immoralitat que la de la inutilitat". Encara hi trobem un últim detall sincer: "El meu credo artístic és l'eclecticisme desenfrenat".

01
L'ANY 1910 EL FERROCARRIL QUE ANAVA A SARRIÀ PASSAVA PEL CARRER BALMES (A LA DRETA).

EFE

02
CATERINA ALBERT VA NÉIXER A L'ESCALA EL 1869 I VA FIRMAR ELS SEUS LLIBRES AMB EL PSEUDÒNIM DE VÍCTOR CATALÀ.

ARXIU VÍCTOR CATALÀ

'La niña gorda', gran esperpent de Santiago Rusiñol

A Santiago Rusiñol el recordem sobretot per les obres de teatre i per la casa-taller de Sitges, el Cau Ferrat, però també va ser un novel·lista amb una especial gràcia per retratar situacions esperpèntiques i ambients sòrdids. A *La niña gorda* (1917), que *L'Avenç* recupera un any després que *El català de la Manxa* (1914), explica una història costumista i alhora al·lucinant, la d'una noia, l'Ofèlia, que té una gran necessitat de menjar

i que creix amb desmesura: als 15 anys fa més de dos metres i supera els 200 quilos. Els seus pares són incapaçs de mantenir-la al petit pis de Torrent de l'Olla on viuen i un bon dia coincideixen amb un domador de circ que vol muntar el seu propi negoci i que veu que la jove seria una atracció de fira esplèndida. Rebutjada com la Niña Gorda, esdevé el plat estrella d'un "palau dels fenòmens" que inclouen un home que té tot el cos tatuat per episodis famosos

de la Bíblia, un tigre escarransit, un lleopard patètic i un llop que més aviat sembla un gos de pèl canós. La tropa comença la gira per València, on tenen un gran èxit, i més endavant l'aventura se'ls complica a Saragossa. L'Ofèlia, igual que Madame Bovary, és una gran lectora de novel·les romàntiques i té una concepció de l'amor que costa d'encaixar al seu entorn, on gairebé tothom la veu únicament com un immens tall de carn que els fa guanyar diners.

'Nàufrags', la primera joia de Prudenci Bertrana

"Ah, Cèlia, Cèlia! Poc em costaria fer-te veure com jo sé guimbar, com jo sé riure, com jo sóc fort per a inquietar-te, com jo podria, si volgués, prendre't en els meus braços, llançar-te a l'espai i copsarte com un nin de pocs anys". Parla mossèn Joaquim, protagonista de *Naufrags*, primera novel·la de Prudenci Bertrana, publicada el 1907, un any després que *Josafat*. "Mossèn Joaquim ha fet ju-

rament de castedat, però les circumstàncies -d'altra banda, ben habituals a l'època- que l'han conduït a la carrera presbiteral no tenen res a veure amb una opció lliure, meditada i conscient -escriu Oriol Ponsatí-Murlà al pròleg del llibre, que pren com a punt de partida l'edició de Proa del 1930, que no havia sigut mai reeditada-. L'objecte de l'amor de mossèn Joaquim [...] és la seva cosina. Però no sembla que l'incest (me-

nor) constitueixi part substancial del seu problema moral". L'erotisme latent d'alta intensitat que pateix el protagonista (viu el deliri per la Cèlia com a "lasciu i inconfessable") és un dels punts en comú de la novel·la amb *Josafat*, on el campaner de l'església de Santa Maria de Girona s'obsessionava amb la prostituta Fineta, que acabaria assassinant. Redescobrir *Naufrags* val molt la pena.

'La Xava', la llampant novel·la de Juli Vallmitjana

Fa dotze anys, Edicions de 1984 va tornar a posar sobre els taulells de novetats *La Xava* (1910), de Juli Vallmitjana. El llibre, editat per Enric Casasses, va fascinar pel retrat explosiu dels baixos fons barcelonins i per la riquesa lingüística, condimentada pel parlar popular i gitano que tindria també un gran protagonisme a *Sota Montjuïc* (Arola, 2004). El procés de recuperació de l'obra

narrativa de Vallmitjana va continuar amb *De la raça que es perd* (2005) i la fins llavors inèdita *Albi* (2007). "¿No tens res per pillar? Ni puc xamullar de tanta set que tinc", llegim en un dels passatges de *La Xava*, que Edicions de 1984 reedita ara -pillar és sinònim de beure (alcohol), i xamullar vol dir parlar-. Un altre fragment, en aquest cas una descripció de la Gravada, fa així: "L'alcohol li produïa tants estragos que les

faccions, embotornades, s'envermellien, deformant-se amb tendència decaiguda, com si els muscles perdessin la posició primitiva". *La Xava* és una festa, fascinant i excessiva, que després una fortor àcida i vigoritzant, la dels personatges que s'hi arrosseguen. "Estem davant d'un escriptor de primeríssima, llampant, i és importantíssim, perquè és l'únic que s'ha ficat a fons en la parla de la púrria", diu Casasses.

'Arpòliques', les sàtires de Francesc Pujols

Llibres de l'Índex ha sigut una de les editorials que ha contribuït a recuperar el llegat del filòsof Francesc Pujols. N'han publicat *Hiparxiologi o ritual de la religió catalana* (2003), *La tardor barcelonina* (2005) i ara reuneix *Arpòliques*, un conjunt d'articles publicats a la revista satírica *Papitu* entre el 1908 i el 1911 sota el pseudònim d'Arpol. Al pròleg, Jaume Capdevila hi reivindica el vessant humorístic del pensador, que es tro-

ba enmig d'una primera fase creativa -que inclouria volums com *El llibre que conté les poesies de Francesc Pujols amb un pròleg de Joan Maragall* (recuperat per Quaderns Crema el 2004) i *El Nuevo Pascual o la Prostitución* (reeditat per Ramon Nadal el 2005)- i una segona etapa consagrada "a llegir, a estudiar i a pensar intensament" -com escrivia Pla- que donaria fruits com ara *L'evolució i els principis immutables*. Els textos signats per Arpol des-

prenen un sentit de l'humor ingenu i saludable. Entre la cinquantena de textos recollits hi trobem burles a la reforma que Gaudí va fer de la catedral de Palma (tothom li deia que semblava un tramvia); explica la divertida teoria del "restrenyement" ("I ve el ventre i diu: doncs jo no funciono, jo no converteixo en massa dura els sucus que tu m'envies") i fins i tot regala uns quants versos de Nadal: "El vi bo no és el vi vell / sinó el que es manté novell".